

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä I: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Kuvitusala ei ollut edustettuna Luovan työn pienryhmässä, joten Kuvittajat ry kiittää tärkeästä mahdollisuudesta loppuraporttien kommentointiin alan näkökulmasta. Kuvittajat ry:llä on yli 550 ammattilaisjäsentä, jotka työskentelevät mm. lehti- ja kirjakuvitusten, markkinointi-, mainos-, tuote- ja pakkauskuvitusten parissa. Lisätietoa alasta: <https://kuvittajat.fi/tutkimustietoa/> . Generatiiviset tekoälyt haastavat alaa voimakkaasti etenkin toimivan sääntelyn yhä antaessa odottaa itseään. Haasteita on sekä teosten käytön että kuvitustyön korvautumisen kulumista. Kuvittajat ry:n näkökulmasta generatiivisiin tekoälyihin liittyy huolestuttavia piirteitä etenkin tekijänoikeus-, mutta myös ympäristökysymysten osalta. Peräänkuulutamme myös visuaalisen kulttuurin laatua.

Pienryhmän esittämä inhimillisen tiedon, ajattelun ja ymmärryksen merkityksen korostaminen on tärkeä, humanistinen lähtökohta tarkasteluun. Generatiivisten tekoälyjen juridiikassakin tämän ajatuksen tulisi olla lähtökohtaista. Jaamme vahvasti pienryhmän näkemyksen siitä, että teosten hyödyntäminen tekoälyn ja kielimallien kouluttamisessa ja kehittämisessä ja näiden jatkohyödyntämisessä tulee perustua oikeudenhaltijoiden lupaan ja heillä tulee olla oikeus korvaukseen heidän teostensa hyödyntämisestä - tai oikeus kieltää suojan kohteiden käyttäminen.

Oikeuksien valvomisen ja massakäytön haasteiden rinnalle nostaisimme vielä ongelmallisen mahdollisuuden mallintaa jonkin kuvittajan tai muun visuaalisen taiteentekijän tyyliä ”in the style of” -prompteilla, tai niitä kiertäen, etenkin, kun näitä kuvia voidaan käyttää kyseenalaisiin tai poliittisiin tarkoituksiin. Tämän haasteen osalta toki vielä odotetaan oikeuskäytäntöä esimerkiksi Getty Imagesin ja taiteilijaryhmän haasteista Stable Diffusion -tekoälyohjelman kehittänyttä yhtiötä vastaan.

Pienryhmä nostaa esiin myös huolen generatiivisten tekoälyjen vaikutuksista luovien alojen työllisyyteen ja toimintaedellytyksiin. Luovaa palvelua myyvän, yksinyrittäjävaltaisen kuvitusalan

näkökulmasta tilaajien käsitykset ammattilaisen kuvituksen tekemiseen tarvitsemasta ajasta voivat hämärtyä, kun toisaalla kuvan voi luoda ”nappia painamalla”. Sama uhka koskee tilaajien mahdollisesti muuttuvia käsityksiä siitä, mikä on asianmukainen korvaus kuvitustyöstä.

Pienryhmä nostaa huolen myös tekoälyjen vaikutuksista tarjolla olevien aineistojen tasoon/monipuolisuuteen. Huoli on jo realisoitunut, kun monet sosiaaliset mediat tuuttaavat paljolti AI-generoitua visuaalisuutta. Tämä murtaa jo nyt visuaalista kulttuuriamme ja sen laatua ja inhimillisyyttä. Rikkaan ja monipuolisen kuvallisuuden tuottamiseen tarvitaan ammattilaisia ja suojaa ammattilaisten työlle.

Toisaalta AI-generoitut kuvat haastavat kuvanlukutaitoamme ja kykyämme erottaa totuus ja "fake news"; propaganda. Generatiivisilla tekoälyillä voi tahallisesti tai tahattomasti luoda uskottavan näköisiä kuvituksia, joiden yksityiskohdat ja faktat ovat virheellisiä, ja joiden lähteitä ei voi jäljittää. Erityisesti tietokuvituksen luominen on prosessi, jossa usein on mukana myös asiantuntija tai faktantarkistaja. Hyviä esimerkkejä ovat anatomiakuvitukset tai tekniset kuvitukset: harva katsoja osaa päätellä niiden todenmukaisuuden asteen. Tarvitsemme uusia tapoja tuoda esiin kuvituksen lähteitä ja taustatyön prosesseja, esimerkiksi tietoa validoivia leimoja tai sertifikaatteja, jotka takaavat faktatarkistetun tiedon myös kuvituksissa ja muissa kuvissa.

Tahattomat faktavirheet voivat ei-ammattimaisilla kuvantekijöillä voi olla seurausta siitäkin, että kuvahaut ovat "saastuneet" AI-generoiduista kuvista, jolloin kuvantekijöiden on käytettävä yhä enemmän lähdekriittisyyttä ja nähtävä yhä enemmän vaivaa saadakseen luotettavia referenssikuvia. Toisaalta murroksen hyvä puoli on, että se pakon alla saattaa vihdoinkin terävöittää katsettamme kuvan valtaan ja kehittää taitojamme kuvalliseen lähdekriittisyyteen - kunhan kuvanlukutaidon lisäämiseen kansallisesti panostetaan.

Pienryhmä nostaa esiin tekoälyihin ja tekijänoikeuksiin liittyvät tulkintaongelmat, esimerkkinä esittäjän oikeus ääneensä. Listalle nostaisimme myös tekoälyä osana luovaa prosessia käyttävän visuaalisen alan tekijän, jonka huoli voi olla missä määrin generatiivista tekoälyä voi hyödyntää säilyttääkseen tekijänoikeuden teokseen.

Pienryhmän kiteytys siitä, että tekoälyyn liittyvät kysymyksenasettelut eivät saa olla vain teknologia- ja markkinavetoisia, että luovien alojen näkökulmat huomioitava, on aivan olennainen. Kansalaisten oikeus inhimilliseen, laadukkaaseen kulttuuriin ja visuaaliseen ympäristöön on sekin linjassa luovan alan tekijöiden etujen kanssa. Ihmislähtöistä lähestymistapaa, avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja tarkkaa sääntelyä tarvitaan.

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Oikeuksista sopimisen rinnalla tulisi kulkea myös tekijöiden oikeus korvauksiin teosten käytöstä.

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Kannatamme taulukon täydentämistä visuaalisten alojen osalta ja tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittämistä yleisesti tekijöiden oikeuksien näkökulmista käsin.

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

Kannatamme.

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

OKM:n tulisi toimia erittäin aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoällysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoäly-käyttötilanteissa.

Kannatamme, että sektorikohtaista sopimuslisenssijärjestelmää koskevan säännöksen saamista tekijänoikeuslakiin edistetään.

Skaalautuvat ja reilut tavat hallita oikeuksia -kehityskohde on sekin tärkeä. Pidämme lisäksi tärkeänä ihmisen luoman sisällön sertifioimisjärjestelmän selvittämistä ja kehittämistä.

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

-

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Kannatamme.

Lisäksi kannatamme kuvanlukutaidon kouluttamista - lähdekriittisyys on saatava ulotettua myös visuaaliseen lukutaitoon.

2. Onko jokin ehdotettu teema mielestäsi toista tärkeämpi?

Kuvittajat ry:n mielestä kaikista tärkein ja kiireellisin tiedotustoimenpide on vastuullisten tekoälymallien kehittämiseen ja hyödyntämiseen liittyvien keskeisten pelisääntöjen laatiminen, jotka tulisi muodostaa yhdessä luovan alan tekijöiden / tekijäjärjestöjen kanssa.

Myös luovan alan kouluttaminen tekijänoikeuksien hallinnasta tekoälyjen aikakaudella ja käytäntöjen kuvaaminen havainnollisesti on erittäin kannatettavaa, sekin on hyödyllistä toteuttaa järjestöyhteistyössä. Kannatamme myös edellä mainittua kriittisen kuvanlukutaidon koulutusta laajalti.

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

-

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatanko esitettyjä aiheita selvitettäväksi?

Kannatamme, että selvitetään tilanteen vaikutus luovien alojen rahoitustarpeeseen ja – instrumentteihin; lisärahoituksen tarve on ilmeinen.

Lisäksi luovan työn tekijöiden oikeudellisen neuvonnan ja avun tarpeeseen vastaaminen on tärkeää; siihen on löydyttävä keskitettyjä ratkaisuja etenkin nyt, kun luovan alan järjestöt joutuvat kulttuurileikkausten myötä ajamaan palveluitaan alas.

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

Kannatamme erityisesti selvitystä tekoälyn vaikutuksesta luovan alan toimeentuloon, rahoitustarpeeseen ja rahoitusinstrumentteihin.

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

Selvitys tulisi toteuttaa luovan alan järjestöjen kanssa ja tarkasteluja toteuttaa myös eri taiteenalojen erityisnäkökulmista.

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

Tiedoksi kuvitusalan näkökulmasta generatiivisiin tekoälyihin seuraavat tekstimme:

<https://kuvittajat.fi/uutinen/kuvittajat-ja-tekoaly/>

<https://kuvittajat.fi/uutinen/tekoaly-ja-kuvitus-tilaajalle/>

<https://kuvittajat.fi/uutinen/tekoaly-ja-kuvitus-kuvittajalle/>

<https://kuvittajat.fi/kuvittaja/markkina-myllerryksessa/>

Muiden eurooppalaisten luovan alan järjestöjen tavoin koemme nykyisen luonnoksen EU:n tekoälyasetuksen käytännösäännöksi täysin kohtuuttomaksi:

<https://kuvittajat.fi/uutinen/tekoalyasetuksen-kaytannesaanto/>

Haluamme myös korostaa Kopioston lausunnossaan Lopuksi-osiossa esittämiä tärkeitä esityksiä:

Kuten Kulttuuripoliittisessa selonteossakin on asetettu päämääräksi, lainsäätäjän tulee tukea ja vahvistaa oikeudenhaltijoiden neuvotteluasemaa suhteessa tekoälyä kehittäviin isoihin teknologiajätteihin. Koulutusaineiston läpinäkyvyys on keskeisessä roolissa. Selvityksissä ja toimenpiteissä tulee myös huomioida riittävät oikeussuojakeinot. Tekijänoikeuden ja oikeudenhaltijoiden turvaamiseksi säädetyt lainsäädännökset jäävät tehottomiksi, jos oikeudenhaltijoilla ei ole riittäviä keinoja valvoa oikeuksia eikä mahdollisuuksia puuttua luvattomaan teostensa hyödyntämiseen. Tältä osin ministeriön tulee tehdä erillinen selvitys kansallisen lainsäädäntömme osalta ja ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntötoimiin varmistaakseen, että suomalaisilla oikeudenhaltijoilla on tehokkaat ja riittävät keinot valvoa ja panna täytäntöön oikeuksiaan. Esimerkiksi lähtökohtaisena olettamana tulee olla, että tekoälyn kouluttamiseen on käytetty kaikkia teoksia tai muita suoja kohteita, jotka ovat tekoälytoimijan ilmoittamissa koulutuslähteissä saatavilla, ellei tekoälytoimija esitä näyttöä, ettei näin ole (ns. käännetty näyttötaakka). Suomalaisilla oikeudenhaltijoilla on heikommat mahdollisuudet valvoa oikeuksiaan ja puuttua väärinkäytöksiin, ellei oikeussuojakeinoja korjata kansallisella tasolla EU-direktiivien mukaiseksi (esim. estomääräys ja tiedonsaanti).

Boman-Björkell Asta
Kuvittajat ry - Asta Boman